

Svaga arbetsnormer: skandalen bakom hästköttsskandalen

Livsmedelstillverkare i hela Europa DNA-testar sina produkter för att ta reda på vilka djur köttet i produkten kommer ifrån, men man ignorerar fortfarande grundorsakerna till raden av skandaler kring livsmedelssäkerheten.

Det är viktigt att leta brottslingar, fast det förbättrar knappast livsmedelstryggheten i den globala livsmedelsproduktionen. Språkrör för myndigheter och matindustri medger idag ibland att outsourcing i flera led gör det svårt att kontrollera leveranskedjans alla länkar. Men kopplingen till anställningsformerna i den alltmer outsourceade kedjan ignoreras. Leveranskedjorna blir allt längre för att kedjorna med exploaterade, utsatta arbetstagare med osäkra anställningar blir det. Det blir ännu svårare att försvara de arbetstagare som är livsmedelssäkerhetens väktare om de arbetar för otaliga bemanningsfirmor och entreprenörer. Lant- och livsmedelsarbetare måste ha rätt att organisera sig fackligt om de ska kunna fullgöra sin uppgift och värna folkhälsan och allmänintresset.

Den senaste matskandalen är knappast någon överraskning. De senaste 20 åren har IUL ständigt pekat ut de krafter som äventyrar livsmedelssäkerheten i den globala livsmedelsproduktionen. De bakomliggande orsakerna till den neurodegenerativa galna kosjukan på 1990-talet var avregleringarna, outsourcingen och de urvattnade rättigheterna för fack och arbetstagare i köttindustrin – exakt samma faktorer som ligger bakom de senaste decenniernas oräkneliga produktåterkallelser och salmonella- och E. coli-utbrott.

2013 har vi alltså drabbats av ännu en livsmedelssäkerhetsskandal. Och företag och lagstiftare rabblar upp samma gamla usla patentlösningar och pr-ursäker som förr.

Om vi ska trygga livsmedelssäkerheten krävs social trygghet och marknadsregleringar. Om marknaden själv får bestämma får vi en koncentration av makt och resurser som leder till en nedåtgående konkurrensspiral – som urholkar leverantörspriser, löner och arbetsmiljö. Den billiga matens verkliga pris är en social katastrof.

Rätten till säker mat går hand i hand med rättigheter för dem som producerar den mat vi alla äter. De bakomliggande orsakerna till den äventyrade livsmedelssäkerheten är det uppdrivna arbetstempot, den ständigt försämrade anställningstryggheten, den dåliga arbetsmiljön och avsaknaden av fackföreningar och kollektivavtal. De centrala beståndsdelarna i ett helhetsgrepp på livsmedelssäkerheten är en rättighetsbaserad syn på livsmedelsproduktionen, som backas upp av ett starkt regelverk och kraftfull tillämpning. Och just de komponenterna är det som livsmedelsföretag, stormarknader och myndigheter ständigt bortser ifrån i sina patentlösningar på varje ny och förutsägbar skandal.

Om odlare, förädlare, tillverkare och konsumenter ska högprioritera säker mat måste vi uppgradera den roll som arbetarna som odlar och förädlar maten spelar och betrakta dem som en oskiljaktig del av livsmedelssäkerheten.

I häftet [WTO och det globala livsmedelssystemet: ur facklig synvinkel](#) från 2002 framhöll IUL riskerna med de tilltagande avregleringar och den försämrade sociala trygghet som Världshandelsorganisationen (WTO) förespråkade i sin ständiga jakt på ett världshandelssystem som främjar storföretagens intressen.

"Vare sig det gäller farliga bekämpningsmedel eller att snabba upp produktionslinjer så är det inte på butikshyllan som första steget tas för att skydda rätten till säker mat, utan på åkrarna och i fabriker."

"Den två- eller tredubblade linjehastigheten vid slakt och förädling under de senaste decennierna är också huvudorsaken till spridningen av de patogener som ligger bakom de allt fler fallen av köttrelaterad matförgiftning. Samma produktionssystem som sätter arbetarnas hälsa och säkerhet på spel bidrar också till att göra maten osäker. Rätten till säker mat är därför oskiljaktigt sammanbunden med livsmedelsarbetarnas rätt att organiseras sig och kollektivt förhandla till sig en säker arbetsmiljö." (Citat från WTO-rapporten, sid 7)

I maj 2002 konstaterade IUL på sin 24:e världskongress att:

"den snabba koncentrationen av företagskunder i livsmedelsindustrin (framförallt de globaliserade detaljhandelskedjorna samt snabbmats- och cateringföretagen) utsätter leverantörerna för ett konstant tryck genom att kräva ständiga prissänkningar, och därmed uppmuntrar en del leverantörer att göra avkall på kvalitet och säkerhet. Samma intensifiering och koncentration leder till försämrade arbetsförhållanden för livsmedelsarbetare inom livsmedelsförädlings- och cateringindustrin, eftersom produktions- och serveringslinjerna snabbas upp och det krävs orimligt mycket overtidsarbete." (Citat från kongressdokumentet Motion 2: Om livsmedelssäkerhet)

Kongressen bekräftade vidare "att det finns ett starkt samband mellan livsmedelssäkerhet och att starka fackförbund står som garant för arbetstagarnas rättigheter på sina arbetsplatser. Arbetstagare som har rätt att tala öppet om arbetsplatsproblem eller sanitära olägenheter utan fruktan för repressalier eller trakasserier är ett bra skydd mot livsmedelsburna smittoämnen. Det är troligt att arbetstagare som bemöts med respekt och behandlas rättvist stannar kvar på sina jobb så pass länge att de blir erfarna och kan hjälpa nyanställda lära sig hantera livsmedel på ett säkert sätt. Arbetstagare som bemöts med respekt värnar om sina kunders hälsa. En stark facklig närvaro på arbetsplatsen och i samhället – stärkt av aktiva kontakter med konsumentgrupper och andra organisationer [...] – är den bästa garantin för konsumentens hälsa och säkerhet." (Citat från kongressdokumentet Motion 2: Om livsmedelssäkerhet)

I samband med fågelinfluensan pekade IUL i mars 2006 på kopplingen mellan arbetstagarnas rättigheter, arbetsvillkoren, livsmedelssäkerheten och folkhälsan.

Än en gång noterade vi att arbetstagarna "dessutom [är] bäst placerade för att avgöra huruvida miniminormer för livsmedelssäkerhet tillämpas". IUL framhöll den direkta kopplingen mellan arbetsvillkor, arbetstagares rättigheter, livsmedelssäkerhet och folkhälsa och noterade att "snabbare produktionslinjer i tillverkningen av fågelköttprodukter gör det omöjligt att på ett säkert sätt destruera fåglarnas inre organ, blod och avföring, samt att tillfredsställande rengöra kadavren, vilket ökar risken för att fågelköttprodukter ska förorenas med avföring." (Citat från artikeln [Fågelinfluensan \(H5N1\) och livsmedelskedjan: kopplingen mellan arbetstagarnas rättigheter, arbetsvillkoren, livsmedelssäkerheten och folkhälsan.](#))

I samband med melaminskandalen i Kina 2008 var det så vanligt med outsourcing i flera led hos de största livsmedelsföretagen att konsumenterna inte längre visste varifrån ingredienserna i deras favoritprodukt kom – eller ens själva slutprodukten.

"Och den varumärkeslojala konsumenten tror därför fortfarande att favoritprodukten från Kraft, Nestlé och Unilever fortfarande görs av... Kraft, Nestlé och Unilever. Satsningen på globala varumärken blev en välkommen täckmantel när företagen outsourcade stora delar av produktionen till tredjepartsleverantörer, så kallade "co-packer", som tillverkade varumärkesprodukten åt dem." (Citat från artikeln nedan.) Artikeln uppmärksammade det faktum att en av de melaminkontaminerade djurmatsprodukter som Nestlé Purina återkallade i Nordamerika 2007 efter att tusentals husdjur insjuknat eller dött tillverkats av just en sådan co-packer ([Melaminmjölken avslöjar verkligheten bakom de 'globala varumärkena'](#)).

Outsourcing av produktion och distribution betyder outsourcing av kvalitetskontroll. En hel armé av revisorer kan aldrig ersätta arbetstagare som har anständiga jobb och alltså ett intresse i industrin. Livsmedelssäkerheten är kopplad till kvaliteten på jobben och arbetsmiljön där produkten förädlas eller tillverkas.

I Storbritannien har varken miljöministern eller livsmedelssäkerhetsverket FSA sträckt sig längre än till att skylla den pågående hästköttsskandalen på kriminalitet och bedrägeri. Medan myndigheterna funderar på lämpliga testförfaranden uppmanar nu IUL återigen arbetsgivare och regeringar att gå till botten med problemet och ta itu med de verkliga orsakerna: de låga lönerna, kontraktarbetet och de skrupelfria arbetsgivarna som tjänar grova pengar på de omfattande brotten mot livsmedelsarbetarnas grundläggande mänskliga rättigheter.

Politikerna som ansvarar för livsmedelssäkerheten måste äntligen rikta blicken på livsmedelsarbetarnas situation. Ofta är det migrantarbetare som skiljts från sin familj och jobbar åt ett bemanningsföretag i utlandet för en svältlön och inte vågar berätta vad de vet för att de är rädda att bli av med sin enda inkomstkälla. Starkare fackliga rättigheter och ett stopp för de osäkra jobb som underminerar den fackliga

organiseringen, arbetsmiljön och produktsäkerheten måste stå i centrum för den politiska regleringen.

IUL kräver en skärpt reglering av livsmedelssäkerheten genom:

- tuffare nationella arbetsrättsliga lagar som konkret främjar och värnar rätten för alla arbetstagare att gå med i facket och förhandla kollektivt.
- stränga ergonomiska normer för att säkra arbetsmiljön för alla livsmedelsarbetare.
- regelverk för att begränsa tillväxten av osäkra jobb.
- heltäckande och öppna rapporteringssystem för livsmedelskedjan, inklusive tydlig identifiering av alla kontraktstillverkare.
- förbättrade system för arbets- och livsmedelssäkerhetsinspektion och tillämpning, samt fackliga företrädares medverkan i på alla nivåer i dessa system.
- regelverk som skyddar "visselblåsare".

Fackligt organiserade arbetstagare med kollektivavtal som backas upp av kraftfulla lagar kan få till stånd normer med vars hjälp livsmedelssäkerheten kan kontrolleras av anställda som känner sig trygga nog att våga slå larm när brott och bedrägerier begås på deras arbetsplatser.

Internationella Unionen för Livsmedels-, njutningsmedels- och lantarbetareförbund samt förbund inom hotell- och restaurangbranschen (IUL) är en internationell facklig organisation bestående av 390 fackförbund i 122 länder med sammanlagt 2,6 miljoner medlemmar. Den har sitt säte i Genève i Schweiz.

www.iuf.org

Rampe du Pont-Rouge, 8, CH-1213, Petit-Lancy, Schweiz

Tel: + 41 22 793 22 33

Fax: + 41 22 793 22 38

E-post: iuf@iuf.org